

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Volume: 3 Issue: 12 Summer 2010

6-7 EYLÜL 1955 OLAYLARI SONRASINDA TÜRK KAMUOYUNUN TUTUMU
TURKISH PUBLIC OPINION'S ATTITUDE AFTER THE EVENTS OF 6-7 SEPTEMBER

Serdar SAKİN*

Özet

1955 yılında Kıbrıs Sorunu uluslararası bir boyut kazanmıştır. Bu durum Türk halkının duygusal hassasiyetine neden olmuştur. Böyle bir ortamda 6 Eylül 1955 tarihli Ekspres gazetesinde Atatürk'ün Selanik'teki evinin bombalandığına dair bir haber yayınlanmıştır. Bu haber duygusal hassasiyetin şiddete dönüşmesine yol açmıştır.

Bunun üzerine 6 Eylül akşamı başlayan gösteriler 7 Eylül sabahına kadar devam etmiştir. Ancak yapılan gösteriler kısa sürede Rumlara yönelik şiddet ve yağma hareketine dönüşmüştür. Nitekim bu eylemlerde birçok ev, dükkân, okul, kilise vs. tahrip edilmiştir. Tahrip sonucunda 200-300 milyon lira değerinde bir zarar meydana gelmiştir. Bu durum ülke ekonomisini de zora sokmuştur.

Dolayısıyla bir anlık galeyana sonu ülkede millî bir felaket meydana gelmiştir. Buna rağmen Türkiye, zararları telafi ve tazmin hususunda birlik ve beraberlik içerisinde hareket etmiştir. Ulusal dayanışmanın örneklerini vererek üzücü olayın yaralarını sarmaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: 6-7 Eylül Olayları, Rum, Kıbrıs.

Abstract

The Cyprus Question became international in 1955. This event caused an emotional sensibility of Turkish public. In this atmosphere the news concerning Atatürk's house in Salonika was bombed published in the Ekspres Newspaper On 6 September 1955. As a result of this information violence actions were started in Turkey.

Thereupon the demonstration of public feelings which has started on 6 September night went on by the morning of 7 th (seventh). But the demonstrations turned to sacking activities directed towards Greks in a short time. As a matter of fact many houses, shops, schools, churchs etc. were destroyed in these demonstrations. After the destruction there were happened many harms that measured 200 or 300 in millions Turkish Lira. This situation also was deteriorated the Turkish economy.

So there happened a national terrific as a result of the public's emotions to be highly aroused in a momentary. In spite of this terrific, Turkish public behaved with each other like an association to indemnify and compensate for the harms. And she attempted to bind up wounds the tragic events to show the examples of national solidarity.

Key Words: The Events of 6-7 September, Turkish Grek, Cyprus.

Giriş

1955 yılı Demokrat Parti hükümeti için zorlu bir yıl olmuştur. Bir yandan demokrasi için girilen yolda kamplaşmalar keskinleşirken diğer yanda ekonomi kötüye gidişin sinyallerini vermekteydi. İşte bu sıralarda uluslar arası bir mesele haline gelen Kıbrıs Sorunu'nda Türkiye, taraf olmak durumunda kalmıştır. 1955 Ağustos ayında Londra'da toplanan üçlü konferans sonucu Türk kamuoyu da Kıbrıs Sorunu'nun uluslar arası bir hale geldiğini görmüştür. Bu durum millî duyguların güçlenmesine de katkıda bulunmuştur. Böyle gergin bir ortamda Mustafa Kemal Atatürk'ün Selanik'teki evinin bombalandığına dair basında yer alan bir haber, gerginliğin fiziksel şiddete dönüşmesine yetmiştir.

* Yrd. Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdür Yardımcısı / Kayseri.

Başlayan gösteriler kısa sürede özellikle gayri Müslimlere yönelik bir şiddet-yağma hareketine dönüşmüştür. Ertesi sabaha kadar süren bu eylemlerde İstanbul ve İzmir’de pek çok dükkân ve ev yağmalanmış, okul, kilise, ibadethane gibi kamu binaları tahrip edilmiş, mezarlıklar saldırıya uğramıştır (Türker, 1998:141).

6-7 Eylül 1955 Olayları, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yaşanan ve belgelerin yaşanılan dönemde veya sonrasında yok edildiği şüpheleri bulunan olaylardan birisidir. Üzerinden yaklaşık 55 yıl geçmesine rağmen olayların çıkışı ve sebebi hakkında net arşiv bilgileri bulunamamıştır.

Bununla birlikte olaylarla ilgili olarak anı türü birkaç eser yazılmış, 6-7 Eylül Olayları davası zabıt tutanakları yayınlanmıştır. Ayrıca araştırma-inceleme ürünü olan makaleler ve tez çalışmaları ortaya konulmuştur. Bu çalışmalarda genel olarak olayların arka planını aydınlatmak hususu ön planda yer almıştır. Ancak olaylar sırasında meydana gelen zarar bilançosu ve bu bilanço karşısında özellikle Türk halkının yardımları ayrıntılı bir şekilde irdelenmemiştir. Bu konuya, Dilek Güven’in “6-7 Eylül Olayları” konulu tez çalışmasının kitaplaştırılmış halinde bir alt başlık olarak değinilmiştir. Orhan Türker, Rum Basını’nın konuya bakışını değerlendirirken kısa bir bilanço bilgisi vermiştir. Yine Arzu Kılıçdere’nin İzmir’deki olaylarla ilgili ayrıntılı zarar bilgisini Yunan Bilgi Servisi’ne yansıyan şekliyle verdiğini görüyoruz. Nihayet konu ile ilgili en kapsamlı yazıyı Uygur Kocabaşoğlu hazırlamıştır. Kocabaşoğlu, “Hasar Tespit Çalışmaları Üzerine Birkaç Ayrıntı” başlıklı incelemesinde 6-7 Eylül olaylarından sonra başlatılan yardım kampanyası ve yapılan yardımlarla ilgili bazı ayrıntılara yer vermiştir. Bu ayrıntılar ise dönemin yardımlarının toplandığı İş Bankası İstanbul Yeni Cami Şubesi’nde saklanan dosyalardan derlenen bilgilerin verilmesi şeklinde olmuştur.

Dolayısıyla olayların sebebi konusunda arşiv bilgilerinin olmadığı zannıyla bütün bilgi ve belgelerin yok edildiği düşünülmüştür. Bunun sonucunda da zarar ve yardımlar konusunda arşivlere değinilmeden veriler aktarılmıştır. İşte bu yazıda Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi’nden temin ettiğimiz dosyaya dayanarak Türk halkının olaylar sonrasındaki yardımseverliği ve bağış konusundaki tutumu değerlendirilecektir.

1. Olaylardaki Zarar Bilançosu

Başbakan Adnan Menderes’in millî bir felaket olarak tanımladığı (BCA, Dosya: A45, Fon Kodu: 030.01.0.0 Yer No: 37.226.1) 6-7 Eylül olaylarında İstanbul’un çeşitli semtlerinde 51 yangın meydana gelmiştir. Bu yangınların 21’i kilise, diğerleri ev ve dükkânlarda cereyan etmiş, neticede 7 kilise tamamen yanmıştır (Hürriyet, 8 Eylül 1955: 5). Yanan yerlerle ilgili olarak zabıtalardan tespiti şu şekildedir (Akşam, 7 Eylül 1955: 1):

Semt	Cadde	Adı
Taksim		Ata Triada kilisesi
Samatya		3 Rum Kilisesi
Kasımpaşa	Bahriye	1 ev ve 1 eczane
Kumkapı	Çiftogelinler Sokağı	1 bina
Beşiktaş	Köyiçi	5 dükkân ve 1 ev
Tarabya		Kilise İdare binaları
		Hekimoğlu Ali Paşa kilisesi
Silivrikapı		2 bina
Fatih	Keçeciler	1 ev
Mecidiyeköy		1 ev
Sultanhamam		Rıza Paşa Hanı
Beyazıt	Yeniçeriler	1 bina
Bakırköy	İstanbul	1 ev

Bununla birlikte İstanbul’daki olaylarda zarara uğrayan kişiler, meslekleri ve zarar miktarlarını da şöyle belirtebiliriz (Tan, 9 Eylül 1955: 1):

Semt	No	Adı-Soyadı	Mesleği	Zararı (x1000)
Sultan Hamam	33	Telemok Patünas	Hırdavatçı	45-60
Sultan Hamam	35	Kormik Boğazyan	Tuhafiyeci	75
Sultan Hamam	20	Abdullah İbrahimoglu	Manifaturacı	125-150
Sultan Hamam	6	Karabet Hergazyan	Kumaşçı	60
Sultan Hamam	13	Mehmet İlsavaş	Yünlü-İpekli	75-100
Sultan Hamam	3	Kirkor Misakyan	Kumaşçı	300
Sultan Hamam	37/2	Lale mağazası	Kumaşçı	100-150
Sultan Hamam	9	Kamelyan	Kumaşçı	50
Sultan Hamam	12	Süleyman Koyuncu	Oyuncakçı	25
Sultan Hamam	22		Gözlükçü	30
Sultan Hamam	16	Cevat ve Esat (Birge)	Mefruşatçı	125
Sultan Hamam	6	Mahmur Özkaplan	Kunduracı	30
		Dikran Kolonciyan	Manifaturacı	80
Marpuççular	337	Salamon Sefeto	Kravatçı	10
Marpuççular	27	Marko ve Salamon	Tuhafiyeci	30
Marpuççular	65	Marko Kantinyatı	Çömlekçi	15
Marpuççular	81	Dimitri Zampiyadis	Mefruşatçı	15
Mahmutpaşa	54	İbrahim Filibeli	Kunduracı	15-16
Mahmutpaşa	118	Suram Karagüroğlu	Tülcü	25
Rastıkçı sokak	20	Dimitri Kuyumcuoğlu	Kumaşçı	25-30
Vasıfçınar sokağı	27	Albert Gargır	Tuhafiye	15-20

Ayrıca ayakkabıcı Kevork Manokyan'ın mağazasında 200-300 çift kullanılmış ayakkabı bulunmuştur. Yağmacılık yapanlar yenisini giyerek eski ayakkabılarını dükkânda bırakmışlardır. Bir kısım ayakkabılar da bıçakla kesilerek tahrip edilmiştir. Yine Ermeni vatandaşlardan Avartis Berberiyen ve ortaklarının kasası sivri bir aletle oyularak içindeki paralar alınmış ve bonolar yırtılmıştır (*Tan*, 9 Eylül 1955: 7). Hemen hemen bütün Rum okulları hasara uğramıştır. Zapion Rum Kız Lisesi ile Beşiktaş Rum İlkokulu tamir edilemeyecek kadar harap bir hale gelmiştir (*Vatan*, 10 Eylül 1955: 1).

Netice olarak olaylardaki zararlara bakıldığında saldırılar sonucunda, 73 kilise, 8 ayazma, 3 manastır, 5538 ev ve mağaza tahrip edilmiştir (Kılıçdere, 2000: 38). Amerika Birleşik Devletleri'nin Ankara Büyükelçiliği 228 numaralı raporuna göre, 6-7 Eylül Olaylarında 73 kilise, 8 mezarlık, 26 okul, 1004 ev, 4.212 dükkân ve mağaza, 21 fabrika, 12 otel, 97 restoran ve 23 depo harabeye çevrilmiştir (Hakkı, 2006: 27). Yunan Enformasyon Servisi'ne göre ise, özel mülkün ve dini kurumların uğradığı zararın toplamı 165 milyon TL (60 milyon dolar) olup, 1004 ev, 4348 dükkân, 27 eczane ve laboratuvar, 21 imalathane, 110 restoran, cafe ve otel, Şişli ve Kınalı'daki büyük Yunan mezarlıkları zarar görmüştür (Kılıçdere, 2000: 38). Başka bir kaynağa göre de 4.214 ev, 1.004 işyeri, 73 kilise, 1 sinagog, 2 manastır, 26 okul ile aralarında fabrika, otel, bar vb. yerlerin bulunduğu 5.317 tesis saldırıya uğramıştır. Özet olarak İstanbul'daki 36.000 işyerinden 3.900 ü yıkılmış ya da yağmalanmıştır (Güven, 2009: 48-49). Görüldüğü gibi zarara uğrayan yerlerin miktarı bilgi kaynaklarına göre değişiklikler gösterebilmektedir. Ne kadar farklı olsa da zararın büyüklüğü ortadadır.

Maddi değer anlamında ise dönemin basını farklı bilgiler vermektedir. Nitekim *Vatan* gazetesi İstanbul'da zararın iki milyar olduğunu (*Vatan*, 9 Eylül 1955: 1), *Tercüman* gazetesi zararın İstanbul'da 300 milyonu aşmadığını, İzmir'de de 2 milyon civarında olduğunu (*Tercüman*, 10 Eylül 1955:1), *Akşam* gazetesi olaylar sırasında zararın iki milyona yaklaştığını (*Akşam*, 10 Eylül 1955:2) belirtmiştir. Ancak

ileride ifade edeceğimiz üzere zararların karşılanması adına kurulan Yardım Komitesi'nin tespitleri ve bu komiteye yapılan zarar tazmini başvurularına göre 2 milyar rakamı oldukça ütöpik bir rakamdır. Veriler sonucunda zararın 200 milyonu aşmadığı rahatlıkla söylenebilir.

Burada önemli olan konu zararın azlığı veya çokluğundan ziyade ülke ekonomisine vurduğu darbedir. Provokatif eylemlerde insanlar, bir gürüş şeklinde sonrasında pişmanlık doğurabilecek olmadık faaliyetlere girişebilmektedirler. İleriyi düşünmeden bilinçsizce hareket edebilmektedirler. Atalarımız boşuna “öfke ile kalkan zararlar oturur” dememişlerdir. Zira 6-7 Eylül olaylarının zararını yine halkın kendisi karşılamıştır. Dolayısıyla olaylarda hedef kitle olarak seçilen Rum azınlığın malları değil, milli servetin yağmalandığı söylenebilir.

Özenle belirtmek isterim ki Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk 28 Mayıs 1919'da Havza'dan valilere, bağımsız mutasarrıflıklara, Erzurum'daki 15. Kolordu, Ankara'daki 20. Kolordu, Diyarbakır'daki 13. Kolordu Komutanlıkları'na ve Konya'daki Ordu Müfettişliği'ne bir genelge göndermiştir (Kili, 1982: 23)¹. Bu genelgede dikkatimizi çeken husus Mustafa Kemal Atatürk'ün, yurt bütünlüğünün korunması için büyük ve heyecanlı mitingler yapılarak millî gösterilerde bulunulmasını, düzenlenen millî gösterilerde de terbiye ve ağırbaşlılığın titizlikle korunmasını, Hıristiyan halka karşı saldırı, gösteri ve düşmanlık gibi tavır ve davranışlardan sakınılmasını emretmesidir (Atatürk, 2000: 16). Öyleyse geçmişte yaşanan böyle olaylardan ders çıkarmak varken yanlış birtakım davranışlara kapılmamalı, bekleyerek ağırbaşlılıkla hareket edilmelidir.

2. Zarar Görenlere Yardım Konusunda Hükümetin Çalışmaları

Olaylardan hemen sonra Başbakan Adnan Menderes, bu felaketin aynı zamanda zarar gören vatandaşlar için bir darbe teşkil ettiğini ifade etmiştir. Özellikle milletçe gösterilecek kurtuluş ve gayret eseri sayesinde uğranılan felaket ve kayıpların manevi ve maddi bütün izlerinin en kısa zamanda telafi edilebileceğini söylemiş, İstanbul'un imarının ve yeniden inkişaf ettirilmesinin sağlanması imkânlarının elde edileceğine de yürekten inandığını belirtmiştir. Bu minvalde olaylardan hemen sonra zararların telafi ve tazmini için gerekli çalışmalara başlanmıştır. Bu hususta hükümet, *vatandaşların maruz kaldıkları zararlar telafi ve tazmin edilecek (Akşam, 7 Eylül 1955: 1)*, *zarar gören vatandaşlara yardım yapılacak (Vatan, 10 Eylül 1955: 1)* *vatandaşlarımızın maruz kaldıkları zararları süratle telafi ve tazmin hiç şüphesiz yok ki, devletlik vasfının icaplarındandır ve bu icap yerine getirilecektir (Milliyet, 7 Eylül 1955: 1)*, *maddi zararların telafisi için elden gelen fedakârlık yapılacak (Vakit, 10 Eylül 1955: 1, Milliyet, 10 Eylül 1955: 1)* şeklinde sürekli açıklamalarda bulunmuştur. Bu açıklamalardan hükümetin ülke içerisinde güven telkin etmeye çalıştığı söylenebilir.

Nitekim bu güvenin bir neticesi olarak Rum basınında Rumların İstanbul'da kalmalarını telkin eden yazılar yazılmaya başlanmıştır. Bu düzlemde Embros gazetesi 15 Eylül 1955 tarihli nüshasında şu yazıya yer vermiştir: “*Burada, yerimizde kalacağız. Kiliselerimizi yeniden yapmak, ölümlerimizi gömmek, okullarımızı, işyerlerimizi, evlerimizi toparlamak için Rumlar düştüğümüz yerden doğrulacaklar ve yerimizde kalacağız. Açılan yara daha çok taze. Bunu görüyoruz ve biliyoruz. Ancak şifa bulmaz bir yara da değil... Kaybettiğimiz güven duygusunu devlet bize tekrar kazandırmalıdır. Şüphesiz bu güven duygusu, sırtımızı sıvazlayıp bu da geçer demeleri ile geri gelmeyecektir...*” (Türker, 1998:142-143).

Yine Apoyevmatini gazetesi de 21 Eylül tarihli nüshasında “*Türkiye Cumhuriyeti'nin yöneticileri derhal olayları kınadılar ve bir daha tekrarlanmayacağı sözünü vermenin ötesinde, meydana gelen zararların da tazmin edileceğini açıkladılar. Yaşanan üzücü olayların ilk şoku geçtikten ve insanların acıları biraz hafifledikten sonra resmî ağızlarından gelen teselli ve teminatlar bizleri oldukça ferahlattı...*” (Türker, 1998:144).

Bununla birlikte hükümet, şuur ve idrak sahibi, memleketin yüksek menfaatlerine hürmetle bağlı bütün vatandaşların hükümet faaliyetlerine yardımcı olmalarının günün en önemli vatan vazifesi olduğunu ifade etmiştir (*Ulus, 7 Eylül 1955: 1*). Yine mağdur olan vatandaşların yeni bir gayret ve hamle ile derhal işlerine başlamalarını tavsiye ve teşvik etmiş, zararların telafisi yanında ayrıca işlerinde yeniden başarılı olmaları için de kendilerine her şekilde yardıma hazır bulunduğunu belirtmiştir (*Milliyet, 10 Eylül 1955: 3, Vakit, 10 Eylül 1955: 2, Akşam, 10 Eylül 1955: 1*). Bu açıklamalar ile halk, birlik ve beraberlik

¹ Mustafa Kemal'in 28 Mayıs 1919 Tarihli genelge ile tüm askerî ve sivil makamları işgal olayına karşı uyarması Osmanlı ordularındaki üst yöneticilerin daha organize ve ulusal mücadelenin yönlendirilmesi ve belirleyici unsurların odağını oluşturmaları açısından önemlidir. Bayram Bayraktar (1998), *Osmanlı'dan Cumhuriyete Ayrıcalık Tarihi*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 138-139.

şemsiyesi altına çekilmeye çalışılmıştır. Olaylarla su yüzüne çıkan karmaşa ve huzursuzluk ortamının yeniden sükûna döndürülmesi amaçlanmıştır.

Bu açıklamaların yanında tamir ve imar çalışmalarına hemen başlandığını görmekteyiz. Öyle ki olaylardan dört gün sonrasında tamirine başlanan dükkân sayısı Beyoğlu'nda 120, Eminönü'nde 50 ve diğer kazalarda 100 kadar olmak üzere toplam 300 kadardır (*Hürriyet*, 11 Eylül 1955: 1). Milli Eğitim Müdürlüğü hasara uğrayan okulların durumunu tespit etmek üzere altı müfettişi vazifelendirmiştir (*Vatan*, 10 Eylül 1955: 1). Polislerden müteşekkil bir ekip de hasara uğrayan dükkân miktarını ve sahiplerini tespiti başlamıştır (*Vatan*, 9 Eylül 1955: 7). İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde de kuyumcuların katılmasıyla kurulan bir tespit heyeti, 6 Eylül olaylarında ele geçirilip Emniyet depolarında saklanan eşya ve mücevherleri tespit etmek üzere çalışmaya başlamışlardır. Nitekim çalışmalar sonunda sahipleri belli olacak eşyanın verilebilmesinin bir hâkimin kararına dayanması gerektiği düşünülmüştür. Bu itibarla da Örfi İdare veya sivil mahkemelerden bir hâkimin bu hususta görevlendirilmesi Adliye Bakanlığı'ndan istenmiştir. (*BCA*, Dosya: A45, Fon Kodu: 030.01.0.0 Yer No: 37.226.1).

Yine Vilayet Tevzi (Dağıtım) Komisyonu elinde bulunan malzemenin zarar gören dükkân, ev, okul ve kiliselerin tamirine tahsis edilmesi için ilgililere gerekli direktifleri vermiştir (*Vakit*, 11 Eylül 1955: 1). Bütün bu iyileştirme çalışmaları üzerine İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay, şehirdeki intizamın memnuniyet verici olduğunu söylemiş ve şehirde 6 Eylül gecesi tahribata uğrayan dükkânların süratle tamir edilmekte olduğunu, bir kısmının ise faaliyete geçmiş bulunduğunu sözlerine ilave etmiştir (*Tan*, 13 Eylül 1955: 7).

Ayrıca hükümet, olaylar sırasında dükkân, mağaza ve iş yerleri çeşitli şekilde hasara uğrayan vatandaşların banka borçlarından vadesi gelenlerin ödenememesi halinde bankalar tarafından protesto edilmeyeceğini duyurmuştur. Bu çeşit borçların tecdide tabi tutulması hakkında Maliye Bakanlığı, gerekli tedbirleri almıştır. Bankalara bu hususta lazım gelen tebligatta bulunmuş ve ayrıca bu vatandaşlara kredi kolaylıklarının gösterilmesi de bildirilmiştir (*Akşam*, 9 Eylül 1955: 1). Bakanlığın bu uygulaması sonucunu vermiştir. Zira 9 Eylül'de süresi dolmuş olan bonoları hiçbir banka protesto etmemiştir. Bununla birlikte bonolar üstündeki cirantalarda bir iki imza bulunanlar, noterlerce *dükkânı harap olmuştur* kaydı ile bankaya iade edilmiştir. Bu uygulama yanında Maliye Bakanlığı, Eylül ayındaki gelir vergisinin ikinci taksitinin tecil edilerek vergi borçlarının bir müddet geri bırakılması üzerinde çalışmalara başlamıştır (*Vatan*, 10 Eylül 1955: 2, *Tercüman*, 10 Eylül 1955: 1). Fakat tecil hususu bir kanun konusu olduğundan bunun Eylül'ün 12'sinde toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantısında karara bağlanması beklenmiştir (*Akşam*, 10 Eylül 1955: 1). Yine Zirai Gelirlerden vergi alınması ve gelir vergisine zam yapılması tasarlanmıştır (*Hürriyet*, 10 Eylül 1955: 1). Aynı maksatla üzerinde çalışmalara başlanan hususlardan biri de gelir vergisi oranlarının belirli seviyeden yukarı kazançlar için biraz daha yükseltilmesidir. İlk incelemeler tamamlandıktan sonra hazırlanacak layihanın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kış devresi çalışmalarına yetiştirilmesi planlanmıştır (*Hürriyet*, 10 Eylül 1955: 5). Meclis'in telafi çabalarını yasalastıracağı beklentisi, karşılıksız kalmıştır. Nitekim tazminat, daha çok bir bağış kampanyası niteliğine bürünmüştür (Güven, 2009: 56).

Bütün bu uygulamaların semeresi alınmaya başlanmıştır. Çünkü olaylar nedeniyle duraklamış olan piyasa 9 Eylül'de yeniden canlanmaya başlamıştır. Birçok mağaza sahipleri dükkânlarını kısmen tamir ederek ticari faaliyetlerine başlamıştır (*Vatan*, 10 Eylül 1955: 2). Her ne kadar olumlu işler yapılırsa da olayların etkisi devam etmektedir. Bu açıdan meydana gelen olumsuz tesiri en aza indirmek isteyen hükümet bir yardım komitesi oluşturma sürecine girmiştir.

3. Yardım Komitesi ve Türk Halkının Yardımseverliği

Hükümet, zarar görenlere yardım edilmesi amacıyla Başvekil Adnan Menderes'in fahri başkanlığında bir yardım komitesi kurulmasına karar vermiştir (*Tercüman*, 9 Eylül 1955: 1). Bu komite bütün zararların tazmin edilmesi için memleket çapında yardımlaşmayı temin etmeyi amaçlamıştır (*Vakit*, 11 Eylül 1955: 2). Bu doğrultuda Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın himaye ve Başbakan Adnan Menderes'in fahri başkanlığında 6 Eylül tarihinde İstanbul ve İzmir'de meydana gelen olaylarda zarar görenlere yardım etmek maksadıyla 10 Eylül 1955'te bir komite teşekkül etmiştir. Bu komite Kızılay Genel Merkezi Başkan Vekili ve Afyon milletvekili Rıza Çerçel, Türkiye Odalar Birliği ve Türkiye İş Bankası Genel Müdürü Üzeyir Avunduk, Yapı Kredi Bankası İdare Meclisi Başkanı Kazım Taşkand, İstanbul Ticaret Odası Başkanı Said İbrahim Esi'den oluşmuştur (*Akşam*, 11 Eylül 1955: 1). Başkanlığa oy birliğiyle İş Bankası Genel Müdürü Üzeyir Avunduk seçilmiştir (*Tercüman*, 11 Eylül 1955: 1).

Bu arada İzmir’de de benzer çalışmalar yürütülmüştür. 6 Eylül Hadiselerinde Zarar Görenlere Yardım Komitesi İzmir Bürosu Selahattin Sanver’in başkanlığında şu kişilerden oluşturulmuştur. Enver Kösemen, Mehmet Karaoğlu, Bedri Bıkmaz, M. Werheck, Leon Amado, Şevket Filibeli, Osman Ki(b)ar, Haydar Dünder, Burhan Maner, Rıfat Yemişçi, Cemil Atalay, Adnan Uysal, Mücahit Büktaş, Alp Türksöy, M. Ali Tuzcuoğlu, Nevzat Ortabaş, William Giraud, Reşat Leblebicioğlu ve Rışar Gomel (Kocabaşoğlu, 2000: 48-49).

Devamla Komite, olaylarda zarar görmüş olanlara yardım için giriştiği ilk teşebbüs ile Türkiye İş Bankası’ndan 200.000, Yapı ve Kredi Bankası’ndan 100.000, İstanbul Ticaret Odası’ndan 200.000, İstanbul Sanayi Odası’ndan 100.000 lira ki toplam 600.000 lira bağış sağlamıştır. Ayrıca Kızılay Genel Merkezi de olaylar nedeniyle dışarıda kalmış fakirlere acil ve günlük ihtiyaçlarını karşılamak üzere ilk yardım olarak 100.000 lira tahsis etmiştir (*Akşam*, 11 Eylül 1955: 1).

Diğer taraftan Kızılay Genel Başkan Vekili başkanlığında Kızılay Şube başkanlarının katılımıyla yardımın yapılış şeklini tespit etmek amacıyla bir toplantı yapılmıştır. Hazırlıklarını tamamlayacak olan şubeler, ekipler teşkil ederek olaylardan zarar gören semtlerde dolaşarak günlük işçilere, müstahdemlere ve kimsesiz olanlara yardım yapmaya başlama kararı almışlardır. Kızılay İstiklal Şubesi de bu yardımlardan ayrı olarak muhitinde zarar gören 1000 aileye pirinç, makarna, fasulye, bulgur, sabun, yağ ve kömür dağıtmak üzere hazırlıklara geçmiştir (*Vakit*, 11 Eylül 1955: 2). Ayrıca Eminönü Şubesi, iki günden beri yaptığı yardımlara ilaveten Liman hanındaki şube merkezinde genel merkezin tahsis ettiği parayı 12 Eylül’den itibaren dağıtmaya başlamıştır (*Hürriyet*, 11 Eylül 1955: 3).

Ayrıca 6 Eylül Olaylarında Zarar Görenlere Yardım Komitesi, şu tebliği yayınlamıştır. İstanbul’daki zararların tespiti ve yapılacak yardımların temini için mahalli bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyonda vazifeli kişilerin isimleri şunlardır: Vehbi Koç, İzzet Akosman, Refik Bezmen, Hilmi Gürkan, İbrahim Dilbe, Afif Tektaş, Hasan Derman, Arsen Gezar, Papadopoulos Arsenidez, Kazım Yurdakul, Sadık Bigat, Remzi Teker, Yekta Teksel, Osman Germen, Yorgi Erman, Askarar Boncuk. Adı geçen komisyon ilk iş olarak küçük esnaf ve tacirlerin acil ihtiyaçlarını temine başlamıştır.

Bu arada komite, ülke çapında dayanışmayı sağlamak ve bağış kampanyasını fiiliyata geçirmek düşüncesiyle yapılacak her türlü yardımların özellikle merkezi İstanbul’da bulunan “6 Eylül Olaylarından Zarar Görenlere Yardım Komitesi” adına gönderilmesini vatandaşlardan rica etmiştir (*Tan*, 14 Eylül 1955: 7).

15 Eylül’den başlayarak bağışlar Komite emrine gönderilmeye başlanmıştır. Bu suretle bağış yapanlar ve bağış miktarları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (*Tan*, 13 Eylül 1955: 1).

Bağışı Yapan	Bağış Miktarı (Lira)
Ziraat Bankası	500.000
Sümer Bank	500.000
Eti Bank	200.000
Emlak Kredi Bankası	200.000
Merkez Bankası	500.000
İstanbul Genel Meclisi	500.000
İstanbul Ticaret Borsası	100.000
Yedikule İplik Fabrikaları ve Nazım Bezmen	150.000
Dilber Kardeşler Tuhafiye T.A.Ş.	150.000
Mihael Çıkvaşvili ve Ortakları	150.000
Vehbi Koç Teşekkülleri	150.000
Sqip İlaç Fabrikası	100.000
Osmanlı Bankası	100.000
Milli Reasürans Türk Sigorta Şirketi	100.000
Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi	80.000
Türk Philips Limited Şirketi	75.000
Burla Biraderler ve Ortakları	60.000
Antalya Genel Nakliyat Türk A.Ş	50.000
Denizcilik Bankası	50.000
İller Bankası	50.000
Naki Erenyol	50.000
İpekçi Kardeşler	50.000
Vakıflar Bankası	35.000
Sanayi Kalkınma Bankası	30.000
Nejat Eczacıbaşı Firması	25.000 (Kocabaşoğlu, 2000: 46)
Başbakanlık	30.000
Başbakan Adnan Menderes	5000 (<i>Vakit</i> , 12 Eylül 1955: 1)

Demokrat Parti İstanbul İl İdare Heyeti	15.000
---	--------

Bağışlar yapılmaya devam etmiştir. Nitekim Abca'dan Ahmet Altıntaş 60, Ankara Kız Lisesi'ni bitirenler Derneği 50, Ordu'dan Raif ve Bayram kardeşler 100, Tunçbilek İşçi Sendikaları 250, Bafra'da Şoförler Cemiyeti 500, İzmir'de CHP Karşıyaka Gençlik Kolu Muhasibi Bedrettin Kazar 100, Samsun'dan Mehmet Kara 500 Lira yardım göndermişlerdir (BCA, Dosya: A45, Fon Kodu: 030.01.0.0 Yer No: 37.226.1).

Uzunköprü Ticaret ve Sanayi Odası Meclisi adına başkan Mustafa Soykan 2.000, İdare Heyeti adına da heyet başkanı Mehmet Akpınar 2.000, Trabzon Tütün İşçileri Sendikası adına Hilmi Cengiz 500, Nazilli'den Osman Ergi 100, İskenderun Liman Sendika'sı adına Sendika Sekreteri Cemal Çevik, 100 Lira bağışta bulunmuştur. Devlet Demir Yolları Ankara Deposu işçileri 275, Aydın Demirciler Derneği İdare Heyeti Başkanı Osman Balkan 500, Demokrat Parti İzmir Dolaplı Kuyu Ocağı İdare Kurulu namına Süleyman Özen 100, Türkiye Sağlık Memurları Cemiyeti Genel Başkanı Haşim Bingöl, 500 Lira göndermiştir (BCA, Dosya: A45, Fon Kodu: 030.01.0.0 Yer No: 37.226.1).

İmroz Kaymakamı Dr. Kemal Koray, 21 Ekim 1955'te Adnan Menderes'e gönderdiği telgrafta İmrozluların, aralarında 1823 Lira toplayarak gönderdiklerini söylemiştir. Ayrıca halkın, zarar görenlere karşı hükümetin yıldırım süratiyle uzattığı yardım elinden son derece duyulduklarını ifade etmiştir. Türbe/İstanbul'da Darüşşafaka Cemiyeti, 10.000 Lira yardımda bulunmuştur. Kars'ta Kars Yardım Komitesi 10.000 Lira göndermiştir. Yapılan yardımlar Yardım Komitesi'nin Türkiye İş Bankası İstanbul Yenicami şubesi nezdindeki 17840 numaralı hesabında toplanmaktadır. Ağın Yardım Komitesi başkanı Kaymakam Nejat Dora, Ağın halkı adına 450, Kıbrıs'tan tanınmış iş adamlarından Salim Aziz 1.000, Adana Ticaret ve Sanayi Odası İdare Heyeti Başkanı Ömer Başeğmez, 50.000 Liralık yardımda bulunmuştur. Türkiye Demir ve Çelik Sanayi Esnaf Federasyonu adına başkan Rasim Tacer, 500, Tekirdağ Ticaret Borsası İdare Heyeti adına heyet başkanı Nedim Karahalil, 1.000 Lira göndermiştir (BCA, Dosya: A45, Fon Kodu: 030.01.0.0 Yer No: 37.226.1). Aslında Yardım Komitesi amacına ulaşmış ve bağış kampanyası tüm yurt geneline yayılmıştır. Vatanın en ücra köşesinden dahi yardım gönderilmiştir. Türk insanı en sıkıntılı dönemlerinde –Kurtuluş Savaşı- gösterdiği dayanışmayı 6-7 Eylül olaylarında zarara uğrayanlar için bir kez daha ortaya koymuştur.

Bu konuda ayrıca örnek bir iki davranışı nakletmek istiyorum. Şöyle ki Bir camcıdan bahsettiler: son hadiselerden sonra uzak yerdeki evinin camlarını yenilemek için kendisine müracaat eden müşteriye demiş ki: *sizin de camlarınızı hemen yenilemek isterim. Fakat evvela kendi muhitimdeki camları kırılmış olan müesseselere yardım etmek benim için birinci derecede vazîfedir. Sizin muhitinizde tanıdığım bir camcı vardır. Ona müracaat ederseniz herhalde o da evvela sizin yardımınıza koşacaktır.* Başka bir camcıya müracaat etmişler. Müşterinin istediği camları hemen vermiş. Fiyatını da eski fiyattan daha ucuz tutmuş. Hâlbuki şimdi cam fiyatlarının ateş pahasına yükseleceği zannediliyormuş. Nitekim iki camcı vatandaşın takındıkları tavır güzeldir ve milli dayanışma bakımından övülmeye değer bir davranıştır (Akşam, 11 Eylül 1955: 3).

Yine Elazığ Akıl ve Sinir Hastanesi mubassırlarından (hastaların durumu ile ilgilenen ve düzeni sağlamakla görevli kimse) Nazir Ayden, 116 Lira olan aylık maaşının bir kısmını bağış olarak gönderdiğini söylemiştir. 27 Eylül 1955'te Leon Saran, Beyoğlu İstiklâl Caddesi 338 numaralı dükkânında üzüntü verici olaylarda mağazasının ve atölyesinin, içinde bulunan bütün kıymetli eşya ve aletler ile birlikte tamamen harap olduğunu belirtmiştir. Ardından *"Bu memleketin evladı olup her fırsatta bir hizmet etmeyi kendime borç bildiğim için sanatımla bu ziyanı karşılayabileceğim ümidi ile muhterem yardım komitesinden hiçbir zarar ve ziyan talebinde bulunmayacağımı beyan ile..."* sözleriyle bir fert olarak kendi üzerine düşeni yaptığını ifade etmiştir. Başbakan Adnan Menderes, 1 Ekim 1955 tarihli cevabi yazısında, memlekete derin ve samimi bağlılık duygusunu ifade eden bu davranışa karşı Leon Saran'a teşekkür etmiş ve bu tavrından büyük bir memnuniyet duyduğunu belirtmiştir (BCA, Dosya: A45, Fon Kodu: 030.01.0.0 Yer No: 37.226.1).

Türk halkı maddi yardımların yanı sıra sözleriyle de birlik ve beraberliğini göstermiştir. Zira Cizre Belediye Başkanı Ferman, Başbakan'a gönderdiği 24 Eylül 1955 tarihli telgrafında, 6-7 Eylül Olayları nedeniyle Cizre halkının üzüntülerini belirtmiştir. Halkın aynı zamanda bütün maddi ve manevi varlığıyla her türlü emre hazır olduklarını ifade etmiştir. Yine Prof. Tahsin Ayni, Hacı Ömer Bossa, Hasan Derman, Ahmet Sapmaz ve gazeteciler cemiyeti hükümete yardıma hazır olduklarını, Yardım komitesinin de emrinde bulduklarını bildirmişlerdir (Vatan, 11 Eylül 1955: 1).

Bu yardım ve sözler karşısında bizzat Adnan Menderes'in ilgililere teşekkür mektubu gönderdiği görülmüştür. 13 Ekim 1955 tarihli yazıda Adnan Menderes, Adana Ticaret ve Sanayi Odası İdare Heyeti Başkanı Ömer Başoğuz'e, gösterdiği yakın ilgi ve yüce hislere teşekkür ettiğini ifade etmiştir. Bu minvalde Başbakan Adnan Menderes, Trabzon Tütün İşçileri Sendikası adına Hilmi Cengiz'e, İskenderun Liman Sendika'sı adına sekreter Cemal Çevik'e, Uzunköprü Ticaret ve Sanayi Odası Meclisi adına Mustafa Soykan'a, İdare Heyeti adına Mehmet Akpınar'a, Tekirdağ Ticaret Borsası adına Nedim Karahalil'e, Ankara Demir ve Çelik Sanayi Esnaf Federasyonu adına Rasim Tacer'e yakın ilgilerinden dolayı teşekkür etmiştir (BCA, Dosya: A45, Fon Kodu: 030.01.0.0 Yer No: 37.226.1). Yine 30 Eylül 1955 tarihli yazıda Cizre Belediye Başkanı Bay Ferman'a samimi duygu ve yakın ilgisinden dolayı teşekkür etmiştir (BCA, Dosya: A45, Fon Kodu: 030.01.0.0 Yer No: 37.226.1).

6 Eylül Hadiselerinde Zarar Görenlere Yardım Komitesi'nin faaliyetleri 10 Temmuz 1956 tarih ve 4 / 7474 sayılı İcra Vekilleri Heyeti Kararnamesi ile sona erdirilmiş, bu tarihten sonra yapılacak başvuruların İstanbul Galata'da ki Maliye Baş Müfettişliği'ne yapılması gerektiği kararlaştırılmıştır (Kocabaşoğlu, 2000: 48).

İstanbul'daki Alman Başkonsolosluğu raporlarına göre, bu kaynakların sağlanmasında gönüllülük esasından ziyade, komitenin baskısı etkili olmuştur (Güven, 2009: 58). Dilek Güven, eserinde, yaptığı mülakatlar sonucunda zarara uğrayan kişilerin bu tazminatın, daha çok Türkiye'nin Batılı müttefiklerini sakınleştirmek için tasarlandığını (Güven, 2009: 61), aldığı tazminattan memnun olan kimseye rastlamadıklarını ifade ettiklerini, bu ödemelerin gerçek gayesinin uluslar arası yankı olduğunu belirttiklerini bildirmiştir. Bu sözlerin arkasından *yine de memnun olmak gerekir; zira devlet samimi olmasa da teessüflerini dile getirmiştir. Halk böyle bir şeyi bekler, insan kendini daha iyi hisseder* cümlelerini söylediklerini eklemiştir (Güven, 2009: 67). Ancak olaylar öncesine bakıldığında şöyle bir değerlendirme yapılabilir ki 14 Mayıs 1950'de iktidara gelen Demokrat Parti'nin ilk günlerinde ülke genelinde yaşanan özgürlük, güven ve kalkınma hamlesinden İstanbullu Rumlar da yararlanmışlardır. Rumlar, Demokrat Parti'nin 10 yıllık iktidarı sırasında, İstanbul'dan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne 3 milletvekili göndermişlerdir. Bununla birlikte 1955'te hiç beklemedikleri bir sırada yakalandıkları 6-7 Eylül felaketinden sonra hükümetin ve yöneticilerin özür dilemesi ve de Rumların tüm maddi zararlarını tazmin etmesi üzerine, İstanbul'daki Rum toplumu ve Yunan vatandaşları adeta kendilerine son bir şans tanıyarak yerlerinde kalmayı tercih etmişlerdir. Hatta yaklaşan ilk seçimlerde Demokrat Parti'ye desteklerini sürdürmüşlerdir (Türker, 1998:142).

SONUÇ

6-7 Eylül 1955 tarihinde meydana gelen olaylar Türkiye Cumhuriyeti için menfi bir propaganda unsuru olmuştur. Olaylarla ilgili belgelerin yok edilmesi veya bulunamaması mevcut olumsuz propagandanın doğruluğu yönünde fikirleri kuvvetlendirmiştir.

Bununla birlikte Türk halkı ve hükümet, olaylar sonrasındaki durumu sahiplenmiştir. Ulusal dayanışmasını bir kez daha göstererek zararları telafi, olumsuz fikir ve düşünceleri de bertaraf etmeye çalışmıştır. Nitekim bir ülke kamuoyunun tutumu, bir olayın milletçe benimsenmesi, o olayın uluslar arası platformda kuvvet derecesini artırır. İşte Türkiye'de yaşayan halk, zararları sahiplenerek meydana gelen felaketin acısını dindirmeye çalışmıştır.

İleriyi çok iyi gören bir liderimiz –Mustafa Kemal Atatürk-varken onu ve görüşlerini unutmak, tarihi bilgi ve analizleri gerektiği gibi önemsememek 6-7 Eylül Olaylarını doğurmuştur. O halde yapılacak bütün davranış ve hareketlerde ağırbaşlılığı, terbiye ve sükûneti kaybetmemek gerekir.

Günümüzde yaşanan toplumsal olay ve gösteriler karşısında da bu anlayışla hareket edilmelidir. Bununla birlikte kişinin kendi özgürlüğü için yaptığı faaliyetlerin, başkasının özgürlüğünü ve güvenliğini tehlikeye sokmaması icap etmektedir. Kaldırımı, dükkânı ve benzeri unsurları tahrip etmenin her şeyden önce ülke ekonomisine, kişi refahına zarar verdiği de unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

ATATÜRK, Mustafa Kemal (2000). *Nutuk*, Bugünkü Dille Yayına Hazırlayan: Zeynep Korkmaz, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

BAYRAKTAR, Bayram (1998). *Osmanlı'dan Cumhuriyete Ayvalık Tarihi*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

HAKKI, Murat Metin (2006). *Kıbrıs Çıkmazı*, İstanbul: Emre Yayınları.

GÜVEN, Dilek (2009), *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları*, İstanbul: İletişim Yayınları.

KİLİ, Suna (1982). *Türk Devrim Tarihi*, İstanbul: Tekin Yayınevi.

KOCABAŞOĞLU, Uygur (2000). "Hasar Tespit Çalışmaları Üzerine Birkaç Ayrıntı", *Toplumsal Tarih*, S.81, C.14, s. 45-49.

Ulus, 7 Eylül 1955.

TÜRKER, Orhan (1998). "6-7 Eylül 1955 Olaylarının İstanbul Rum Basınındaki Yankıları", *Tarih ve Toplum*, S. 177, s. 141-144.

Milliyet, 7 Eylül 1955, 10 Eylül 1955.

Akşam, 7 Eylül 1955, 9 Eylül 1955, 10 Eylül 1955, 11 Eylül 1955.

Hürriyet, 8 Eylül 1955, 10 Eylül 1955, 11 Eylül 1955.

Tercüman, 9 Eylül 1955, 10 Eylül 1955, 11 Eylül 1955.

Vatan, 9 Eylül 1955, 10 Eylül 1955, 11 Eylül 1955.

Vakit, 11 Eylül 1955, 12 Eylül 1955.

Tan, 9 Eylül 1955, 13 Eylül 1955, 14 Eylül 1955.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Dosya: A45, Fon Kodu: 030.01.0.0 Yer No: 37.226.1.

KILIÇDERE, Arzu (2000). "İzmir'de 6 / 7 Eylül Olayları", *Toplumsal Tarih*, S.74, C.13, s. 34-41.